

Ladislav Babić

Sebični um

U znanosti vlada logika, u životu interes, a da bi se ljudi predstavili humanistima postaju licemjeri. Stvar je vrlo jednostavna. Naučna teorija počinje aksiomom, neupitnom i nedokazivom činjenicom. Naravno, njena neupitnost se testira uspjehom same teorije. Etika počinje također aksiomom – početnom pretpostavkom koja obuhvaća sva ljudska bića. Humanistička i religijska etika polaze u osnovi od iste pretpostavke – svi su ljudi jednaki, najveća vrijednost je ljudski život. Stvarnost međutim dovodi do različitih rezultata, jer slijed tih aksima u njoj nije ni logički ni humanistički. Pretpostavimo da nauka i religija priznaju te praistine kao pravovaljane; znanost po logičnoj, najjednostavnijoj presumpciji, slijedeći kriterij takozvane *Occamove britve*, a religija prema "*božjoj objavi*" (barem kršćanstvo). Pretpostavimo nadalje, katastrofalnu glad biblijskih razmjera koja je zavladała *Zemljom*, pustošeći među njenim žiteljima iako su rezerve hrane sasvim dovoljne da se to spriječi i preživi. Koji pristup nudi *znanost*, koji *religija*, a koji primjenjuje *stvarnost*? Znanost će, vodeći se principima jednakosti i jednakovrijednosti ljudskih osoba zatražiti ekviparticipiju rezervi hrane i tako spasiti (ako se to učini) nebrojeno života, u krajnjem slučaju sve ugrožene. To je ujedno u skladu sa principom *parsimonije* – najjednostavnijeg mogućeg objašnjenja, odnosno postupka koji rješava problem; principom u osnovi svekolike znanosti. Naravno, to ne govori u prilog točnosti ponuđenog rješenje, a posebno ne onima koji uvođenjem komplikacija vole učvrstiti privilegirani vlastiti položaj

(znanstveni, društveni, ekonomski, kvazietički,...), ma koliko on prkosio humanističkim načelima. Praksa se pokazuje kao jedini kriterij istinitosti. Religija će se pozvati na molitvu *Svemogućem* (koji je toliko "svemoguć" da nije uspio spriječiti glad; *nepostojeće* je "svemoguće" tek u mjeri u kojoj se nametne ljudskom umu kao frustracija koja ga progoni) i na solidarnost među ljudima, što ustvari znači prepuštanje njihovoj slobodnoj volji hoće li ili neće dati u karitativne svrhe. Već samim time apriorno poništava vlastiti aksiom o jednakosti i jednakovrijednosti osoba, jer ne mogu biti jednaki i jednakovrijedni onaj tko daje i onaj tko ne želi dati. Stvarnost se prepušta religijskim smjernicama (eventualno izbjegavajući vjerske konotacije) pozivajući na solidarnost, pa neki daju neki ne daju, a sve je više onih koji to neće ako se svako malo potražuje. No, nedostatak stvarne osjetljivosti pokriva ljudski rod (kao vrsta, a ne pojedinci) floskulama; grčevito citirajući religijske ispraznosti i još grčevitije stežući u rukama ono što bi spasilo umiruće. Eventualno, u krajnjem slučaju, uvest će se racioniranje dobara u smislu – svima ćemo ograničiti potrošnju, i svi moraju učestvovati u solidarnosti. I umirući od gladi, i umirući od prežderavanja. Eto, to je sva stvarnost, trenutna evolicijska situacija čovječanstva, i još će mnogo, premnogo pojedinaca nestati u mraku ljudske sebičnosti prije no realnost počne korespondirati s aksiomima. Da podsjetim: svi su ljudi jednaki, a život je najveća vrijednost – svetinja.

Solidarnost je vrlo relativna kategorija, dolazeći u većem obimu do izražaja kod golemih katastrofa; u takvim prilikama vjerojatno ljudi postaju svijesniji da bi koliko danas-sutra i njih moglo nešto slično zadesiti.. Pričam tako sa bračnim parom, gdje ona na sav glas kritizira muškarca koji joj je zalupio vrata pred nosom kad je došla skupljati priloge za *Crveni križ*. Razgovor skreće na besplatne udžbenike za djecu, gdje se slažemo oko toga da se ne bi smjeli davati onoj imućnih roditelja, bez obzira na kvazipsihološka objašnjenja tko zna kako diplomiranih psihologa kako je to nužno, jer bi se djeca osjećala *neravnopravna* (tako argumentiraju osobe koje su protiv *stvarne egalitarnosti*; psihološku čak i dozvoljavaju ali o ekonomskoj ni govora! Zaista je *Marx* dirnuo u osinje gnijezdo, ekonomiju i odnose unutar procesa proizvodnje, upravljanja i raspodjele dohodka izdvojivši kao primarni uzrok neravnopravnosti i klasnih sukoba). Upada suprug koji kaže kako je protiv toga da on učestvuje u sufinanciranju i tako degenerirane

akcije pomoći, jer oni nemaju djece. "*Neka izdvajaju oni kojima je to potrebno*", kaže. Dakle, neka izdvajaju oni koji si ne mogu priuštiti udžbenike, te je upravo stoga i pokrenuta akcija dodjele besplatnih! Možda da za socijalnu skrb izdvajaju njeni korisnici?! Čovjek da ne povjeruje u toliki nedostatak ljudske solidarnosti. Gdje je uzrok tom sasvim očitom socijalnoevolucijskom neskladu među "atomima" ljudskog roda? Čini se kako on leži u (još uvijek) neuspjelom pokušaju pomirenja subjektivnog i socijalnog interesa – individue i gomile čiji je dio. Ne radi se samo o ksenofobiji, porijeklom u reliktnoj *bio-socijalno-evolucijskoj zaostavštini*, odbojnosti spram pripadnika drugih rasa, vjeroispovjesti, kulture, iskazivanja seksualnih i inih preferencija. I unutar naizgled homogene grupe koje se osjeća pripadnikom, javljaju se prikriveniji animoziteti (osoba shvaća da mnogo više ovisi o "bližnjima" no "daljnjima", te ih ne iskazuje tako eksplicitno) spram "mene" i "njega" – egoističnih subjekata koji se najviše tek empatijski mogu identificirati s drugim subjektom (posebno kad im egoizam prekomjerno prevazilazi onaj biološki, koji doprinosi integritetu bića). U osnovi, većina nas svakog van vlastitog tijela osjeća strancem kojeg prihvaćamo (ako!) tek u ograničenoj mjeri, određenoj psihološkim pragom osjećaja ugroze vlastite osobe i njenih interesa.

Kako u zadovoljavanju tzv. *općeg interesa* imamo otprilike isti ishod u *nedemokratskim* i *demokratskim* društvima, kao što kaže Sabahudin Hadžialić u svom [eseju](#) (radije bih rekao *kvazidemokratskim*, jer ni jedno od njih ne zadovoljava *tri uslova* stvarne demokracije: *političku, socijalnu* i *ekonomsku demokraciju*) – dapače, u potonjima stupnjevan do nepodnošljivosti - to svjedoči da u aktuelnom trenutku problem više leži u evolutivnoj nedovršenosti ljudskih bića negoli u ekonomsko političkim sustavima. Prebacimo li problem na zakonodavno područje, jasno je da se nikoga ne može humanizirati zakonima (prisiliti, da!), tim prije što je obrnut redosljed važnosti: ne utjeruje se humanizam zakonima, već obrnuto – u njihovu temelju mora ležati humanistička etika. Koliko je to zaista prisutno, najbolje svjedoče izjave tipa da "*zakone valja poštivati, tako dugo dok se ne promijene demokratskim putem*", što "prevedeno" onima koji teže shvaćaju, znači: *zakone o rasnoj čistoći* - kojih krajnji rezultat su *Treblinka* i *Jasenovci* - valja poštivati dok se ne promijene demokratskim putem! Sad bi trebalo biti jasnije što čemu mora ležati u osnovama. Autor spomenutog eseja nudi

mnoga zaista logična, i prije svega humanistička rješenja, pitajući se jesu li ona utopijska – i sam svijestan da ih je vrlo teško realizirati u *aktualno prevladavajućim* praksama. Utopija da, ali ne i utopizam! Jednostavno rečeno, nije neostvarivo, ali je upravo takvo na *postojećoj razvojnoj stepenici* ljudskog društva. Svemu tome će humanistički nastrojeni i visokosvijesni *pojedinci* težiti, no ostvarenje mogu očekivati tek neke druge - humane i k visokoj svijesti evoluirale *generacije*. O tome će etičar *Milan Kangrga* u podužem [citatu](#):

„To tobože »kritičko« insistiranje na »prekvalificiranju« utopije u puki utopizam, utopijskog u utopističko, čime je već unaprijed izbjegnuta bilo kakva mogućnost i samog problematiziranja pojma utopije, polazi već (a nije joj tek konsekvencija) od teze o bitnoj nepripadnosti ili neprimjerenosti utopijskog postojećem svijetu u cjelini. Obično se misli da je time mnogo rečeno, a ne vidi se pri tom da se to isto može iskazati i sa stanovišta utopije, i da je to upravo polazna točka utopije i ishodište utopijskog mišljenja. Sama stvar, međutim, dobiva svoju pravu artikulaciju i značenje tek onda kad se uvidi kako kritičari utopijskog upravo postojeći svijet uzimaju kao princip svoje kritike i kao jedini kriterij za moguće razmatranje smisla što ga pojam utopije sa sobom donosi i u sebi sadrži. A tu smo već - filozofski gledano - posve u metafizičkim vodama u kojima se čitav problem razvodnjuje, naravno, za volju postojećeg (svijeta ili zbilje). Jer, umjesto da se u jednoj temeljitoj analizi dopre do spoznaje, kako i zašto je sama bit postojećega (građanskog, suvremenog) svijeta izvanpovijesna i antipovijesna (Hegel), i da upravo istrajanje u njemu vodi u nihilizam, nihilizmom se naprotiv proglašava utopijsko stanovište, kao i svaki misaoni i djelatni, dakle praktičko-povijesni napor da se proдре iz ovog nihilističkog zatvorenoga kruga postojećeg besmisla i bezumlja. I da stvar bude »filozofski kompletna«, u prilog takvoj tezi izvlači se čitav stari metafizički kategorijalni aparat (počevši s Platonovom idejom pa nadalje), kako bi se u krajnjoj liniji »dokazalo« samo jedno: Da jest tako kako jest, da je svagda tako bitno bilo i da nikako drugačije biti ne može! Najparadoksalnije je pri tom, a tu leži neprekoračiva granica za svaku metafiziku ili ontologiju, da se kriterij za ono što bi moglo ili trebalo da bude nalazi u onome što već jest, pa takva teorijska ili misaona akrobatika uvijek iznova nolens-volens završava u svojevrsnoj apologiji postojećega. Stoga su i takvi misaoni bastardi poput

»postojeće ili faktičke mogućnosti« najočitija contradictio in adiecto čak i za jedan formalno-logički način mišljenja budući da ta faktičnost sadrži u sebi i nameće samo jednu jedinu mogućnost: mogućnost već postojećega ili onoga što naprosto jest (= građanskog svijeta) a jedina mogućnost nije naravno nikakva mogućnost. Postojeće kao takvo ili faktičko s jedne strane i ono moguće kao per definitionem drugačije moguće s druge strane postavljeni u ovu svoju apstraktnu suprotnost uzajamno se unutrašnje isključuju te se kao takvi ni ne daju drugačije misliti odrediti nego — hegelovski rečeno — kao puke razumske predstave. Ta suvremena — ne samo misaona nego i egzistencijalna — netrpeljivost spram utopijskog indikator je ne samo nemoći metafizičkog mišljenja da pojmi svoju vlastitu mogućnost i utemeljenost u drugome nego što ono samo jest, jer bi to za nj bio preveliki »skok« i njemu neprimjerena misao-na avantura, nego je to isto tako znak odluke na izdržavanje građanske egzistencije pod svaku cijenu spram mogućeg novog oblika ljudskog opstanka koji se nazire s onu stranu bitne povijesno-smislene dotrajalosti postojećega.“

Spomenuti aksiomi ništa ne govore o kljastima, sakatima, nemoćnima, oboljelima,..., koji ne mogu brinuti o sebi, niti se pretpostavlja kako je nerad u naravi ljudskog roda (jer, [„rad je stvorio čovjeka“!](#)), e da bi pojedinci živjeli na tuđoj grbači. To je uglavnom izgovor kojim imućni štite ono što ni pred *Bogom* niti etikom ne mogu zaštititi – vlastitu neljudskost. Pred *Bogom*, jer je on navodno svevideći, a i obećao je [konačni sud](#). Pred humanističkom etikom, zato što je filozofska disciplina sa stavovima formuliranim na logičkim i humanističkim principima. Zaključak? Ljudski rod, jad i bijeda globalno uprosječeno gledajući, iako je smjesa svjetlosti i tame s prevladavajućom potonjom. Protivite se zaključku? Očito nikada niste, ili vas uopće ne zanima, "prebrojali" žrtve gladi, ratova, bolesti, eksploatacije,..., kojima je okruženo vaše bivstvovanje – čini se – dobro izolirano od realnosti, niti vas iste mogu dirnuti. Stoga i rješenje ostavljate "*Nemoćnom Svemoćnom*", nepostojećoj fikciji sebičnog uma, mada je ono u vašim rukama!

P.S.

Netko će prigovoriti obilju pretpostavki dovedenih do ekstrema, te tako pokušati dezavuirati zaključke. Valja primjetiti da se posljedice često najbolje vide upravo dovođenjem razmišljanja do krajnjih granica. Poznati su takozvani „[misaoni pokusi](#)“ vođeni upravo takvim načelom, ponajviše po *Albertu Einsteinu* koji ih je izvodio u laboratoriju vlastite glave, s rezultatima preseljenima u stvarnost (korespondirajući s njom) koju svi mi živimo.

19.6.2016.

PR

DIOGEN pro kultura

<http://www.diogenpro.com>